

Etika és COVID

Az Etika és COVID c. kerekasztal beszélgetés az Eötvös Lorán Tudományegyetem Szociális Munka Tanszékének *Tanszéki teadélután* c. rendezvénysorozata keretében valósult meg 2020. december elsején. Célunk az volt, hogy meghívott vendégeinkkel megvitassuk, hogy a járványügyi helyzet első és második hulláma a gyermekjóléti és- védelmi, valamint a szociális terület különböző szegmenseiben milyen kihívásokat hozott és ezekre milyen szakmai válaszok születtek. Érdeklődésünk fókuszában az etikai kérdések és dilemmák álltak.

A beszélgetés résztvevői voltak:

- dr. Bogács Ernő (Szociális és Gyermekvédelmi Főigazgatóság, Gyermekvédelmi Módszertani Osztály, osztályvezető) – gyermekvédelmi szakellátás
- Bulyáki Tünde (ELTE TáTK, Szociális Munka Tanszék, Ébredések Alapítvány, egyetemi tanársegéd, önkéntes) – pszichoszociális fogvatékonosság, hajléktalanellátás
- Goldmann Tamás (dr. Szántó László Szeretetotthon, igazgató) – idősellátás
- Miletics Marcell (ELTE TáTK Szociális Munka Tanszék, Baptista Szeretetszolgálat, egyetemi adjunktus, Utcafront programjának vezetője) – hajléktalanellátás
- Pál Tibor (3SZ, Etikai Kollégium, elnök) – szociális munka etika
- Papp Krisztina (Budapest, II. kerületi Gyermekjóléti Szolgálat és Központ, intézményvezető) – gyermekjóléti alapellátás

A beszélgetést Kucsera Csaba (ELTE TáTK, Szociálpolitika Tanszék, tudományos főmunkatárs) moderálta. A következőkben a kerekasztal beszélgetés főbb tapasztalatait összegezzük.

Milyen kihívásokat hozott a járványügyi helyzet első és második hulláma az egyes ellátási területeken?

Papp Krisztina a gyermekjóléti szolgáltatás tavaszi időszakára visszatekintve és a második szakaszt megélve elmondta, hogy a március-június közötti időszak nagy félelmet váltott ki mindenkitől, de mégis nagyfokú lelkesedéssel és tenni akarással fordultak a rájuk háruló feladatok felé. Az első időszakban nagyon komoly szabályokat írt elő a szakminisztérium a gyermekjóléti szolgáltatásban dolgozók számára, jellemzően beszűkültek

a lehetőségek, a családokhoz nem lehetett menni, ügyfeleket nem lehetett fogadni, az elkészült útmutató szerint súlyos krízishelyzetben lehetett csak a családokat meglátogatni az otthonukban. Ez komoly etikai dilemmát vetett fel: az észlelő- és jelzőrendszer által küldött gyermekvédelmi jelzésből ugyanis nehéz megítélni, hogy az súlyos-e, ezért a kollégák minden jelzésre kimentek. Az ügyfélfogadás idejét is szélesítették. Számos olyan feladat hárult a szolgálatra, amik nem tartoztak az alaptevékenységükhöz. Az is nagy kérdés volt, hogy felvállaljanak-e ilyen feladatokat, ami nem a család- és gyermekvédelmi szolgálat feladata. Más kollégákkal beszélve, sok helyen az önkormányzatok minden feladatot a család- és gyermekjóléti szolgálatra hárítottak, pl. vásárlás, gyógyszerkiváltás, digitális oktatásban való segítségnyújtás. A második szakasz a nyári időszak volt, felszabadultak a kollégák, visszaállt a régi működés. Most, a harmadik szakaszban jellemző a vírustól való félelem, sokan félnek kimenni a családokhoz, ez nagyon megnehezíti a szakmai munkát. Most nincsenek szabályozó anyagok, útmutatók központilag, nagyon magukra maradva dolgoznak a kollégák, vezetőként nagy dilemmája, hogyan lehet a dolgozókat motiválni ebben a helyzetben.

dr. Bogács Ernő a gyermekvédelmi szakellátás perspektívájából a járványügyi helyzetben az etikai és erkölcsi megfontolásokban fontosnak tartja azt, hogy kiemeljük a jogoknak és az értékeknek a versengését. Az egyik a fizikai, a másik a lelki egészséghez való jog, melyek ütköztek a gyermekvédelmi szakellátásban a járványügyi helyzet első hullámában. A gyermeknek elemi szükséglete, hogy legyen kapcsolata a kortársaival, vérszerinti szüleivel krízisidőszakban is. Nagy kérdés volt, hogy a kijárási- és látogatási tilalommal mit lehet kezdeni az ellátórendszer szintjén. Jelentős szakmai viták folytak, ennek eredményeként az EMMI részére készült egy szakmai anyag a minisztériumi útmutató értelmezéséhez, hogy a gyermekotthoni, illetve nevelőszülői ellátásban dolgozók felmerült kérdéseikre adekvát választ kapjanak. Javasolták, hogy legyen megoldható a gyermek szüleivel való találkozása rendkívüli esetekben. A többi esetben alternatív megoldásokat kellett találni a kapcsolattartásra. Előfordult az is, hogy a szakemberek féltek bemenni a gyermekotthonokba. A beszűkült mozgástér ellenére alapvető fontosságú volt, hogy a gyermekek ellátása, nevelése biztosított legyen, miközben az iskolai részvételüket is segíteni kellett, ennek sem voltak meg a feltételei mindig. A dilemmákra ellátóhelyenként és közösen találtak választ a módszertani hálózat keretén belül, Igaz ezen általános érvényű válaszok jóváhagyását végül is a korlátozások feloldása adta meg a nyár elején.

Goldmann Tamás szerint az idősotthonokban mindig nagy harc van az egészségügyi és szociális szemlélet érvényre juttatása között. Mindig, ha jön egy járvány, akkor az egészségügyi szemlélet válik dominánssá. Az első hullámot a kollégái nagyon aktív időszaknak élték meg. A kapcsolattartásra újabb és újabb ötleteket találtak ki, pl. látogatószoza kialakítása, internetelés biztosítása, fényképküldés stb. Kihívást jelentett viszont a védekezési eszközök, fertőtlenítőszeres beszerzése megfelelő mennyiségben. Az első hullámban az idősellátásra vonatkozóan komoly szabályok voltak érvényben, most ilyenek nincsenek központilag. Véleménye szerint az intézményükben jól vészelték át a lakók és a dolgozók az eddigi időszakot, és álláspontja szerint megfelelő óvintézkedéssel az idősotthonban is túlélhető a járvány. Kérdés azonban, hogy meddig tart még a járvány, mikor tud visszakapcsolódni az ellátórendszer vérkeringésébe az intézmény.

Miletics Marcell egy 100 férőhelyes éjjeli menedékhely vezetőjeként elmondta, hogy az intézményükben működik utcai megkeresőprogram, közösségi ellátás, de az egyéni esetkezelés módszerével dolgozva is igyekeznek segíteni. Az első hullám alatt nagyon megijedtek, azt gondolták, hogy ha nem találunk ki sürgősen valamit, akkor az idős, beteg lakóik meg fognak halni. A céljuk az életvédelem biztosítása volt bármi áron. Éppen ezért az a döntés született, hogy bezárnak és önkéntes karanténba vonul az intézmény. Ezután kb. 25-en azt mondták, hogy nem tudják vállalni a karantént, akkor sem, ha teljes ellátást kapnak, és elhagyták a szállást. Volt, aki pár nap múlva visszajött volna, de a döntés értelmében már nem tudták visszavenni. Az első hullám végére 60 fő maradt. Az önkormányzat segítségével ellátást tudtak biztosítani, jó közösség alakult ki, a kollégák közül négyen vállalták, hogy beköltöznek. A szenvedélybetegek kínzó szükségleteiről is gondoskodtak. Felmerült, hogy a zsúfolt intézményekkel szemben talán nagyobb biztonságban lennének az emberek a közterületeken, de ott viszont tilos tartózkodni. Az első időszakban nem is tudtak az utcai szociális munkásoknak védőfelszerelést adni, ez is egy jelentős nehezítő tényező volt. A második hullámban felvételre van lehetőség, ki-be járhatnak a lakók, így csak nagyon korlátozottan tudják védeni őket. Innentől kezdve a fő kérdés az, hogy hogyan tudják a kollégákat megvédeni? Átalakították az ügyeleti rendszert, ózongenerátort alkalmaznak a levegő tisztítására, mondhatni, hogy működik az intézmény, de nem tudnak megfelelő védelmet biztosítani. Az online térbe helyezték át az egyéni esetkezelést, ez viszont nagyon nehézkes a technikai eszközök hiánya és ezek használatának korlátozott ismerete miatt. Komoly dilemma, hogy azoknak, akik közterületeken élnek és szeretnének bekerülni az átmeneti szállókra két negatív COVID-teszt kellene ehhez, de mivel ezt a kliensek

finanszírozni nem tudják, nagy mennyiségben vannak szabad férőhelyek ezekben az intézményekben.

Bulyáki Tünde képviselte az Ébredések Alapítványt, amely mentális zavarral élőket segít közösségi pszichiátriai módszerekkel. Ezek az emberek a stresszhelyzetekkel szemben különösen sérülékenyek, az izoláció, a növekvő félelem következtében többen rosszabb állapotba kerültek. A védett korú kollégák részéről is nagy volt félelem. Maszkban, távolságtartással volt biztosított a kapcsolattartás az első hullám idején. A közösségi pszichiátriai ellátás átalált online formára, így a mentális zavarral élő hajléktalan személyeket is el tudták érni az Alapítvány és a BMSZKI együttműködésére épülő program keretében. Az önszorgató csoportok is online felületre kerültek, a tapasztalati szakértők és az alapítványnál dolgozó szakemberek kapcsolatot tartanak a heti rendszerességű közösségi pszichiátriai ellátással kapcsolatos megbeszélésen. Pozitívként említhető, hogy az önszorgató, támogató csoportokon, így például a traumafeldolgozó csoportban több tag lett az online lehetőség miatt. Ezeket az eszközöket a későbbiekben is fontosnak tartanák használni a célcsoport hatékony megszólítása érdekében. Hozama lett a járválynak a heti rendszerességű online kávéház működtetése (Karantén Kávé), melyre nyitottak a szakemberek, ez egy nekik rendelkezésre álló alkalom a kötetlen beszélgetésre. A második hullámban úgy érzékeli, hogy sokkal nehezebb a helyzet a szolgáltatás biztosítása terén, mert több kolléga is megfertőződött. COVID-kórházzá átalakult a SOTE Pszichiátriai és Pszichoterápiás Klinika, hosszabb távon a pszichiátriai problémákkal küzdők ellátása kerülhet így veszélybe. Fontosnak tartja, hogy a szakemberek kapjanak érdemi segítséget, legyen lehetőség dilemmáik és félelmeik megvitatására is.

Pál Tibor a 3SZ Etikai Kollégiumának elnökeként elmondta, hogy 2020. februárjában rossz helyzetben volt a szakma, gyenge érdekérvényesítés mellett az elégedetlenség, bizonytalanság jellemezte. Ebben 2020 decemberére sincs jelentős változás, de közben a körülmények is romlottak. Tombol a vírus, a lakosság körében sokan elvesztették az állásukat, kevesebb a jövedelmük. Mi változott? Van már védőfelszerelés, de nem mindenkinek. Van már fertőtlenítő szer, de nem biztosított folyamatosan. Van már tesztelés, de a szociális szakmát nem érinti teljes körűen. Nincs többletfizetés a szakemberek többletmunkája ellenére sem. Persze sok ígéret van. A szakma társadalmi elismertsége alacsony, véleménye szerint jobban kellene kiállnunk magunkért, meg kellene mutatni a szakma értékeit, melyek megismertetése után következhetne a szakma elismer(tet)ése.

Van-e szolidaritás a szakmán belül? Van-e tere a szakmai párbeszédnek például az etikai dilemmák megosztásához és feloldásához?

Papp Krisztina a közösségi oldalak szakmai fórumait olvasva megdöbbenőnek találja, ahogy egyes szakemberek a problémákra reagálnak, és általánosságban nincs is szolidaritás a szakmán belül. A fővárosban a gyermekjóléti szolgálatok hálózatának fontos funkciója, hogy legyen információáramlás, szakmai párbeszéd rendszeresen, de ezeknek az online platformokra költözése miatt lecsökkent a hatékonysága a személyes visszacsatolások hiányában és egyes kollégák korlátozott internethasználati készségei miatt, még ha a találkozások rendszeresek is.

dr. Bogács Ernő két fogalmat tart fontosnak, az értékességet és a szégyent. Mit szégyellenek a szakemberek a munkájukban? Amit értékesnek tartanak, azért ki kellene tudni állni. Épp a járvány idején gondolkodtak ezen, és a szakellátásban élő gyermekeknek kiírtak egy videópályázatot, aminek a témája az volt, hogyan érzik magukat a COVID alatt a gyermekek a gondozási helyeiken. Sikeres volt a pályázat, mert sok kiváló alkotás érkezett. Mint mondta, „Meg kell mutatni, hogy miről és kikért szól ez a szakma!”

Miletics Marcell úgy látja, hogy legalábbis a fővárosban példaértékű a hajléktalanellátásban dolgozó szakemberek együttműködése és együtt gondolkodása. Miletics Bálint hívta össze az intézményvezetőket az első hullámban, azóta is találkoznak rendszeresen online. A járványügyi helyzet elején úgy érezték, hogy nem kapnak kívülről segítséget, ezért ők maguk igyekeztek megoldást találni. Pályázati forrásból egy kutatást is elindítottak a szakemberek körében a Hajszolt Egyesület keretében. Úgy véli, hogy ezek a beszélgetések, mint a mostani is segítik a tapasztalatok megosztását, a közös gondolkodást és ezek elvezethetnek oda, hogy közösen kell fellépni a szakma érdekében.

Bulyáki Tünde szerint az együttműködés már a járványügyi helyzet előtt is sok esetben nehézkes volt. Nagyon el vannak fáradva a kollégák, a megbetegedések miatt egyre inkább veszélybe kerül a szolgáltatásnyújtás, ennek következménye lehet az is, hogy az egyéni terhek megnövekedtek, és a technikai kihívások is problémát jelentenek. Kiemelten fontosnak tartaná a jó gyakorlatok gyűjtését és egymás közötti megosztását. Fontosnak tartja továbbá az érdekvédelem erősítését is és hogy a társágazatok képviselői egymást kiegészítve hatékony jelenlét mellett dolgozzanak együtt.

Goldmann Tamás leszögezte, hogy az Etikai Kódex (3Sz, 2016) <http://www.3sz.hu/sites/all/modules/pubdlnet/pubdlnet.php?file=http://www.3sz.hu/sites/defa>

[ult/files/Etikai.pdf&nid=8181](#)) ismerete és használata nagyon fontos a szociális intézményekben, növeli a szakma presztízsét is. Alapvetően úgy érzi, hogy van szakmai együttműködés és párbeszéd az idősellátás területén, heti rendszerességgel tartanak online találkozókat.

Pál Tibor szerint a hiány okozza az egymásra mutogatást, a felelősségelhárítást, a bűnbakképzést, ez pedig gátja a közös gondolkodásnak.

Papp Krisztina mégis bizakodó, és szerinte minden szociális munkásnak bíznia kell abban, hogy lesz változás a jó irányba. Ehhez a tapasztalatok közös megosztása, feldolgozása is nagyon fontos, mert közösen élték meg ezt a járványügyi helyzetet, amiből nagyon sokat tanultak is.

Hogyan lehet motiválni a kollégákat?

Goldmann Tamás szerint külön kihívást jelent, hogy szinte semmi nem igaz már abból, ami a járványügyi helyzet első időszakában igaz volt, mindent újra kell gondolni. Nagyon megtanulták a kollégák, hogy hogyan lehet védekezni az idősothonokban. Fontos, és a kollégák szeretik is, hogy ezekről a kérdésekről őszintén lehet beszélni az intézményen belül. Az anyagi elismerés viszont nélkülözhetetlen.

Pál Tibor szerint nagyon gyenge az érdekérvényesítő képessége a szakmának. A járványügyi helyzet megmutatta, hogy eltűnnek munkakörök, mindenkinek mindenféle munkát kell szükség esetén végeznie, ez pedig nagyon nehéz a körülményeket is ismerve. Az Etikai Kódex 25 éves, épp felülvizsgálat előtt áll, ahhoz, hogy a Kódex élő legyen, fontos, hogy a területen dolgozók küldjenek észrevételeket, mi az, ami működik, mi az, ami nem tartható a szociális munka praxisában.

Miletics Marcell egyetértett abban, hogy a szakma lényeges jellemzője az alkalmazkodás, ő is úgy látja, hogy valóban eltűnnek a munkakörök. Éppen ezért az extra munkákat anyagilag el kell ismerni, erre az egyházi fenntartású intézményeknek nagyobb mozgásterük van, de fontos lenne, hogy fenntartótól függetlenül legyen erre lehetőség a szociális ágazatban.

Zárszóként elhangzott, hogy a járványügyi helyzet okozta krízis erős strukturális problémára érkezett, a szakma korábban is nehéz körülmények között tudott működni. A hiányok

felerősödtek és még inkább láthatóvá váltak. Krízis idején érdemes kicsit befelé fordulni, megkérdezni a kollégáktól, hogy milyen nehézségeik vannak, emellett milyen jó gyakorlatok segítették a túlélésüket, majd ezekből lehet a későbbiekben építkezni. A szakma különböző szegmenseivel dolgozók álláspontjának megismerése elősegíti a praxisban dolgozó szakemberek, képzőhelyek oktatók, kutatók és a szociális szakmát választó diákok közös gondolkodását és az új utak keresését. A résztvevőkkel keressük az együtt gondolkodás folytatására a lehetőséget a jövőben is.

Kucsera Csaba és Rácz Andrea (szerk.)